

IIASA — MEDNARODNI INŠTITUT ZA UPORABNO SISTEMSKO ANALIZO

Janez Lapajne*

UDK 061.6 (100) : 517

Mednarodni inštitut za uporabno sistemsko analizo (The International Institute for Applied Systems Analysis — IIASA) s sedežem v Laxenburgu pri Dunaju je mednarodna nevladna raziskovalna organizacija. Inštitut je bil ustanovljen leta 1972 na pobudo ZDA in ZSSR. V IIASA so kot nacionalne članice vključene znanstvene inštitucije iz: Avstrije, Bolgarije, Češko-Slovaške federativne republike, Finske, Francije, Italije, Japonske, Kanade, Nemčije, Madžarske, Nizozemske, Poljske, Skupnosti neodvisnih držav, Švedske in ZDA.

Program raziskav IIASA vključuje globalne in regionalne ekološke in demografske dejavnike in njihovo soodvisnost, tehnološki in gospodarski razvoj, vedo o sistemih in odločanju ter mednarodna pogajanja. Cilj inštituta je priprava objektivnih, splošno priznanih, pravočasnih in koristnih informacij, navodil in smernic ter opcij glede na posledice globalnih ekoloških in družbenih sprememb.

Sedanje raziskave obsegajo globalno klimatsko spremembo, računalniško modeliranje globalne vegetacije, onesnaženje s težkimi kovinami, kisli dež, umiranje

gozdov, prehode centralnega planiranja v tržno gospodarstvo, družbene in gospodarske posledice demografskih sprememb, vidike mednarodnih pogajanj ter razvoj teorije in metod systemske analize.

Raziskovalne projekte koordinira skupina stalnih znanstvenih sodelavcev IIASA v povezavi s svetovno mrežo raziskovalcev in raziskovalnih organizacij ter ljudi, ki oblikujejo raziskovalno politiko. IASSA objavlja rezultate raziskav v knjigah, znanstvenih časopisih, raziskovalnih poročilih in v lastni reviji Options, ki izhaja četrtletno.

* Dr. geofizike, Ministrstvo za varstvo okolja in urejanje prostora, Seizmološki zavod Republike Slovenije, Kersnikova 3, Ljubljana.

XX. GENERALNA SKUPŠČINA IUGG, DUNAJ, 11.—24. AVGUST 1991

Ina Cević*

UDK 061.31 (436.1) »1991« : 91

Mednarodna unija za geodezijo in geofiziko (IUGG) je bila ustanovljena leta 1919 kot ustanova, ki skrbi za znanstveno raziskovanje Zemlje in uporabo novih spoznanj predvsem v smislu bolj racionalnega in varnejšega življenja človeka na Zemlji. V Uniji je leta 1991 sodelovalo 78 držav članic.

Unija promovira in koordinira fizikalne, kemične in matematične študije Zemlje, kot so oblika Zemlje, gravitacijsko in magnetno polje, dinamika Zemlje, notranja struktura, hidrologija, oceani, atmosfera, ionosfera, magnetosfera ter analogni problemi v zvezi z Luno ali planeti. IUGG sodeluje tudi z Unescom pri študiju naravnih nesreč.

IUGG sestavlja sedem neodvisnih mednarodnih združenj: za geodezijo (IAG), seizmologijo in fiziko notranjosti Zemlje (IASPEI), vulkanologijo in kemijo notranjosti Zemlje (IAVCEI), geomagnetizem in aeronomijo (IAGA), meteorološko in atmosfersko fiziko (IAMAP), hidrološke vede (IAHS) ter fizikalne oceanografske vede (IAPSO). Vsako združenje izdaja redne informativne biltene z informacijami o sestankih in simpozijih kot tudi publikacije s pomembnimi rezultati posameznih raziskav.

Delo XX. generalne skupščine IUGG je potekalo v obliki skupnih predavanj in simpozijev ter simpozijev, sestankov delovnih skupin in komisij, delavnic ter plenarnih in administrativnih sej posameznih združenj. Skupščine se je udeležilo več

kot 5000 znanstvenikov s celega sveta, med njimi tudi štirje iz Seizmološkega zavoda Republike Slovenije (vsi v IASPEI), ki smo aktivno sodelovali v posameznih delovnih skupinah in komisijah. Med številnimi posterji sta viseli tudi dve karti izo-seist, ki sem ju pripravila za poster dr. Edmunda Fiegweila (Centralni inštitut

za meteorologijo in geodinamiko, Dunaj) o meddržavnem sodelovanju v izmenjavi makroseizmičnih podatkov v primeru potresa na področju Alpe-Adria.

Generalna skupščina IUGG je enkrat na štiri leta. Naslednja bo leta 1995 v Boulderju, Colorado (ZDA).

Božidar Javorović et al., SUVREMENI SUSTAVI CIVILNE OBRANE, Otvoreno sveučilište, Zagreb 1992

Knjiga *Suvremeni sustavi civilne obrane* avtorjev z zagrebske fakultete političnih znanosti je pregledna študija rezultatov njihovega raziskovalnega dela v preteklih letih. Posvečena je civilnim žrtvam agresije na Republiku Hrvaško in tistim, ki

požrtvovalno delujejo pri zaščiti in reševanju ljudi, dobrin in okolja pred vojno stihijo. Sestavljena je iz več vsebinskih delov.

V prvem delu eden od avtorjev (Rozić) opiše zgodovinsko razsežnost civilne zaščite oziroma civilne obrambe. Ogroženost, ki je bila izhodišče človekove zaščitne in reševalne dejavnosti v preteklosti in danes, je v začetku človekove zgodovine izpostavila spontano (refleksno) in neorganizirano (individualno) obliko soočanja človeka z različnimi vrstami groženj. Danes je civilizacijski imperativ, da se človek organizirano zoperstavi naravnim in antropogenim nesrečam ter nevarnostim, ki jih prinaša vojna, in se pred njimi zaščiti. V tem smislu sta v novejši zgodovini opazna dva vzporedna procesa: na eni strani razvoj konceptov, sistemov, ukrepov zaščite in reševanja na nacionalni ravni, na drugi strani pa mednarodnopravno prizadevanje za ublažitev vojnih posledic in za čimbolj učinkovito

* Ministrstvo za varstvo okolja in urejanje prostora, Seizmološki zavod RS, Observatorij, Pot na Golovec 25, Ljubljana.

delovanje zaščitnih, reševalnih in humanitarnih organizacij nasploh. Ker sta se obe zadnji vojni začeli in pretežno odvijali v Evropi, je »pradomovina« sodobnega razumevanja civilne zaštite — Evropa.

Ob opisu dejavnikov ogrožanja (mimo-grede, vojaška ogroženost je favorizirana na račun drugih dejavnikov ogrožanja) pridemo do dveh skupkov dejavnikov, ki so temelj in pogoj sodobnega organiziranja sistemov civilne obrambe. Na eni strani je sodobna vojna s posledicami, ki so vse bolj totalne, intenzivne in rušilne, na drugi strani pa so mirnodobne katastrofe (nevojaška ogroženost), ki vse bolj ogrožajo življenje in zdravje ljudi ter materialne dobrine. Mirnodobne katastrofe avtor deli na naravne (posledica delovanja naravnih sil, zakonitosti ali pojavov) in antropogene (človek kot dejavnik njihovega nastanka).

V nadaljevanju prvega dela sledijo poglavja, v katerih želi avtor (Javorović) prek analize civilne obrambe v obrambno-zaščitnih konceptih in sistemih sodobnih držav izvesti teoretično konceptualizacijo civilne obrambe. Avtor meni, da se je civilna obramba zaradi vse večje ogroženosti (vojaške, ekološke, naravne) v zadnjih desetletjih razvila v obliko posebne, relativno celovite obrambno-zaščitne dejavnosti in se konstituirala kot poseben sistem, ki skupaj s sistemoma vojaške in gospodarske (sic) obrambe tvori obrambni sistem velikega števila sodobnih držav.

Skorajda ni države, ki v določenih okoliščinah ne bi predvidevala možnosti agresije na njeno ozemlje, vse več pa je držav, ki namenjajo posebno pozornost zaščiti pred naravnimi in tehničnimi katastrofami, ki se pojavijo v miru. Vzroki (dejavniki) ogrožanja sodobnih družb so torej zelo različni, posledice pa se manifestirajo pri ljudeh kot posameznikih in pripadnikih skupnosti, pri državi kot inštituciji in v materialni sferi.

V nadaljevanju (str. 21) avtor analizira in klasificira sodobne obrambne koncepte ter ugotavlja prisotnost in pomen civilne obrambe v njih. Sklep, ki sledi, je, da vsi sodobni obrambni koncepti dajejo velik pomen civilni obrambi in jo obravnavajo kot podsistem obrambnega sistema ali kot področje obrambnega (zaščitnega) podsistema. Razloge za to najdemo v dejavnih ogrožanjih, o katerih je že bilo govora. Civilno obrambo malodane v vseh obrambnih konceptih obravnavajo »troslojno«, tj. »kot organizem, ki opravlja tri vrste obrambno-zaščitnih zadev in dejavnosti: a) opazovanje in odkrivanje nevarnosti in ogroženosti na kopnem, v vodi in v zraku in obveščanje o njih, b) zaščita, obramba in reševanje ljudi in materialnih dobrin pred katastrofami in vojnimi rušenji, dajanje pomoči in asanacija; c) različne oblike neoboroženega upiranja agresorju in drugim izvajalcem nasilja ter ustvarjanje pogojev za uspešen boj in odpor s civilnim opravljanjem nekaterih vojaških funkcij v vojni«.

Težiščna aktivnost v civilni obrambi je zaščita, obramba in reševanje ljudi in mate-

rialnih dobrin pred katastrofami in vojnimi rušenji. Pri tem je v zadnjem času opazna večja pozornost, ki jo namenjajo zaščiti in reševanju pred naravnimi in tehničnimi katastrofami v miru. Tako civilna obramba ni več zgolj oblika organiziranja in priprave za vojne razmere, temveč postaja sestavni del redne mirnodobne organizacije države za izvajanje zelo pomembne mirnodobne funkcije.

V obrambnih konceptih je opazna težnja, da se v dejavnost civilne obrambe pritegnejo vsi mirnodobni potenciali oziroma vse organizacije, inštitucije in organi, ki se ukvarjajo z »nepolitičnim« ogrožanjem ljudi in materialnih dobrin. Za tisto, kar presega možnost rednih služb, pa ustanavljajo posebne zaščitne in obrambne sile, ki so lahko profesionalne, prostovoljne ali angažirane na podlagi zakonske obveze.

Toliko kar zadeva obrambne koncepte sodobnih držav, v obrambnih sistemih pa le-te težijo za tem, da bi vse nevojaške obrambne dejavnosti in ključne zaščitne dejavnosti povezale v celoto, da bi dobile celovit in konsistenten družbeni organizem, ki lahko učinkovito deluje in hkrati uresničuje obrambo in zaščito, pomoč in reševanje kadarkoli in kjerkoli je to potrebno. Civilna zaščita ostaja glavna sila zaščite in reševanja prebivalstva in materialnih dobrin ter temeljni del civilne obrambe, čeravno je treba poudariti, da se je akcijska in organizacijska fronta angažiranja civilnega prebivalstva, inštitucij in organizacij v obrambi in zaščiti opazno razširila.

Avtor definira sistem civilne obrambe in pri tem izhaja iz njenih nalog in ciljev, kot so: zaščita in reševanje ljudi ter materialnih dobrin pred naravnimi, tehnično-tehnološkimi in drugimi katastrofičnimi grožnjami ter pred vojnimi rušenji; odkrivanje ogroženosti in nevarnosti, obveščanje o njih in mobiliziranje sil civilne obrambe; ustvarjanje pogojev za množično sodelovanje prebivalstva v neoboroženem boju in odporu; opravljanje določenih »zaleđnih« funkcij za vojaške in civilne potrebe. Torej če izhajamo iz teh prvin, »lahko sistem civilne obrambe definiramo kot obliko civilnega organiziranja države in družbe za zaščito, obrambo in reševanje prebivalstva in materialnih dobrin, družbe in ekosistema pred vsemi katastrofičnimi grožnjami v miru in v vojni, za ustvarjanje ugodnih razmer za zaščito in obrambo ter za neoboroženo zoperstavljanje napadalcu (str. 30)«. Civilno zaščito pa avtor definira kot »sistem zaščite in reševanja prebivalstva in materialnih dobrin pred vojnimi rušenji, elementarnimi nesrečami in tehničnimi katastrofami (str. 32)«.

Drugi najboljšežnejši del knjige vsebuje komparativni prikaz sistemov civilne obrambe določenih držav. Predmet proučevanja je sedem evropskih držav (Avstrija, Švica, Francija, Švedska, Nemčija, Italija, Norveška), dve nekdanji evropski državi (ZSSR in Jugoslavija) ter Združene države Amerike. Primerjalna analiza poteka na treh temeljnih ravneh, in sicer na konceptualni, sistemski in organizacijski. Obdelana pa so še vprašanja vodenja,

poveljevanja, usposabljanja, alarmiranja 265 in financiranja civilne obrambe.

Kljub bolj ali manj enotnemu metodološkemu pristopu je v tem delu opazna raznolikost v pristopu različnih avtorjev, tako da v začetku predstavljena teoretična izhodišča niso v celoti upoštevana. Nekateri avtorji se izognejo izhodiščnemu teoretičnemu konceptu in zapadejo pod vpliv konceptualnih predpostavk konkretnega sistema, oziroma pod vpliv razumevanja civilne obrambe v državi, ki je predmet proučevanja. Ne moremo se otestiti vtisa, da je zgoraj omenjeni teoretični koncept nastal šele kot rezultat analize in ne kot izhodišče zanjo. Seveda pa ta pomanjkljivost ne vpliva na relevantnost in validnost rezultatov primerjalne študije, ki razgali raznolikost in pestrost sistemskih rešitev na področju civilne obrambe. Rezultati nas silijo k primerjavi teh rešitev z našimi prizadevanji na področju civilne obrambe.

Tretji del knjige je aplikativne narave, saj avtorja sintetizirata izsledke analize, oblikujeta prvine idejnega tipa — modela (Bešker) in jih poskušata aplicirati na hrvaški sistem civilne obrambe (Javorović). Gre predvsem za izbor poudarkov pri organiziranju in vodenju civilne obrambe ter za evidentiranje rešitev, ki bi jih kazalo upoštevati v sodobnem sistemu civilne obrambe. V tem je prav gotovo pomembna praktična razsežnost te knjige.

In ne nazadnje, ker smo ravno pri dosežkih, omenimo še teoretičnega. Knjiga namreč ponuja dve zanimivi definiciji civilne obrambe. Javorović pravi (str. 25), »da je civilna obramba del obrambe in zaštite (v funkcionalnem in organizacijskem pogledu), ki se ukvarja z zaščito, obrambo in reševanjem prebivalstva in materialnih dobrin pred naravnimi in tehničnimi katastrofami in drugimi velikimi nesrečami ter pred vojnimi rušenji, z ustvarjanjem razmer za normalno življenje in delo na prizadetih območjih, s sodelovanjem civilnega prebivalstva v neoboroženem boju in odporu proti agresorju in z ustvarjanjem razmer za celotno obrambo in zaščito (opazovanje in obveščanje, zaledne dejavnosti prebivalstva ipd.)«.

Bešker (str. 162) pa pod pojmom civilna obramba razume »aktivnosti planiranja, priprave in izvajanja vseh civilnih ukrepov družbe, ki prispevajo k razvoju in vzdrževanju obrambno-zaščitne sposobnosti vsake družbe, vključno z doseganjem in ohranjanjem čim višje stopnje varnosti človeka, narave in družbe ter v primeru ogroženosti izvajanja učinkovite zaštite in reševanja ljudi, materialnih dobrin in drugih vrednot z nevojaškimi načini in sredstvi v miru, izrednih razmerah in v vojni«.

Knjiga Suvremeni sustavi civilne obrane zagrebških avtorjev bo zanimivo branje za vse, ki jih zanimajo vprašanja nacionalne varnosti, obrambe in zaštite, še posebej pa jo priporočam tistim, ki na omenjenih področjih delajo.

Marjan Malešič